

Aanwijzing van de grens tussen Azelo en Zenderen in 1634

Robert Platenkamp

In het Historisch Centrum Overijssel te Zwolle trof ik een paar jaar geleden een heel bijzonder verslag aan. Het betrof het proces verbaal van de aanwijzing van de grens tussen de marken Azelo en Zenderen uit 1634. Hierin wordt de grens van het Graes naar het Stover puntsgewijs beschreven. De lezer zal zich afvragen waar die plekken tegenwoordig liggen. In dit artikel probeer ik daarop een antwoord te geven.

Grensgeschillen

Marken waren organisaties van grondeigenaren die het beheer voerden over uitgestrekte woeste gronden. Ze ontstonden in de 13^e, 14^e en 15^e eeuw en werden pas halverwege de 19^e eeuw opgeheven. De marke droeg zorg voor een verantwoord gebruik van de woeste gronden. Dat gebeurde door het tegengaan van overexploitatie. Daarom werden regels vastgesteld over het maaien van plaggen, het steken van turf en het weiden van vee. Een duurzaam beheer was mogelijk, maar dan moesten de gronden heel duidelijk worden afgebakend, evenals de groep van de gebruikers. Er mocht geen twijfel over bestaan wie waar recht op had. Maar in de praktijk was dat lang niet altijd het geval. Grensgeschillen met naburige marken deden zich regelmatig voor. Ook tussen Azelo en Zenderen ontstond ca. 375 jaar geleden een flink verschil van mening over de precieze loop van de grens. De grondeigenaren, ook wel gewaarden of goedsheeren genoemd, kwamen echter in der minne tot een overeenkomst. Vier deskundigen, twee aangewezen door Azelo en twee door Zenderen, wezen in gezamenlijk overleg de grens aan. Hiervan werd een verslag opgemaakt. Dat vond plaats in Borne op 15 november 1634. Hieronder volgt de oorspronkelijke tekst van dit bijzondere epistel. Die tekst is cursief afgedrukt. Bij elk onderdeel geef ik een korte toelichting.

Het verslag van de deskundigen

Dewijle eene tijdlang herwards quaestie, misverstand en oneenigheid geweest is, wegens de limieten en bepaelinghe der markten Senderen en Aselo, ende deshalven voor ende nae van beide voorgeng. Markten, so met condschappen te voeren als anders grote onkosten gedaen binnen, en nae alle apparentie te vermoeden stond daaruit een proces te konnen errijssen, So is sulks geschil, misverstand en quaestie op behach, approbatie ende confirmatie beider voorgeng. Markten goedsheeren, Die deswegen ten deele all versogt en angesproken binnen, nu en ten eeuwigen tijden van naebep. ingesetene meijeren en huisluiden beider bovengeng. markten, Avermits van die Markte Senderen tot onpartijdighe averman genomen waren Hendric ten Middesdarp ende Wolter ten Veldhuijs, ende van de Markte to

Aselo Jan de Meijer to Delden ende Hans ten Pierike, die dese sake richt vinden konden, Op naevolgende conditiën vriendelijk veraccordeert en verdragen, al to weten boven Graes Huis, tussen die drie Marken Senderen, Aselo en Deldener Es, Sall staen tot discretie ende goedvindinge der voorgeng. drie marken goedheeren,

In de eerste alinea's van het verslag wordt de achtergrond van het proces-verbaal geschetst. Er bestaat al geruime tijd discussie over de grens tussen de marken Zenderen en Azelo. De gewaarden willen het echter niet laten komen tot een juridische procedure. Ze hebben vier onpartijdige deskundigen gevraagd een voorstel te doen over de loop van de grens. Namens Zenderen zijn Hendric ten Middesdarp en Wolter ten Veldhuijs aangewezen en namens Azelo Jan de Meijere te Delden en Hans ten Pierike. Zij doen de gewaarden een voorstel waar ze alle vier achter staan. Dit voorstel moet echter nog wel worden goedgekeurd door de gewaarden van de marken Zenderen, Azelo en Deldeneres.

Dienvolgens sall de Laeke gaen van de Graes Brugge op den laeksteen voor de Geerdinksteeghe en sall dan over die Becke nae den Aseler Esche van den van Aselo gebruikt worden, en den grond over die vorgeng. Becke nae het Sender veld van den van Senderen,

De grens loopt van de brug (over de Azeler beek) bij het Graes (**punt 1**) naar de grenssteen voor de Geerdinksteeghe (**punt 2**). De Geerdinksteeghe heet nu Graesweg. De grond over de Azeler beek zal ter hoogte van de Azeler es door de gewaarden van Azelo gebruikt worden en de grond over de Azeler beek ter hoogte van het Zenderveld (dit wordt vele jaren later het Bornse veld genoemd) door de gewaarden van Zenderen.

Sall verners van den voorschr. Stein voor die Geerdink Steeghe die Laeke gehouden worden an die kaante van de Becke nae Wilmink Nije Maete, daer die pael play to staan, allewaer een paal weder gesatt sall worden, ende wat van den voorschr. Gesatten paele untoslagene grunde buiten den Aseler Meeden ofte bouwland, als ook Averdijk en Mr. Berend Meijlings meden hen an dat Huneborgs

Vunder bevunden wordt, sall bij den van Senderen blijven en van haar buiten eenige bespreking van den van Aselo gebruikt worden.

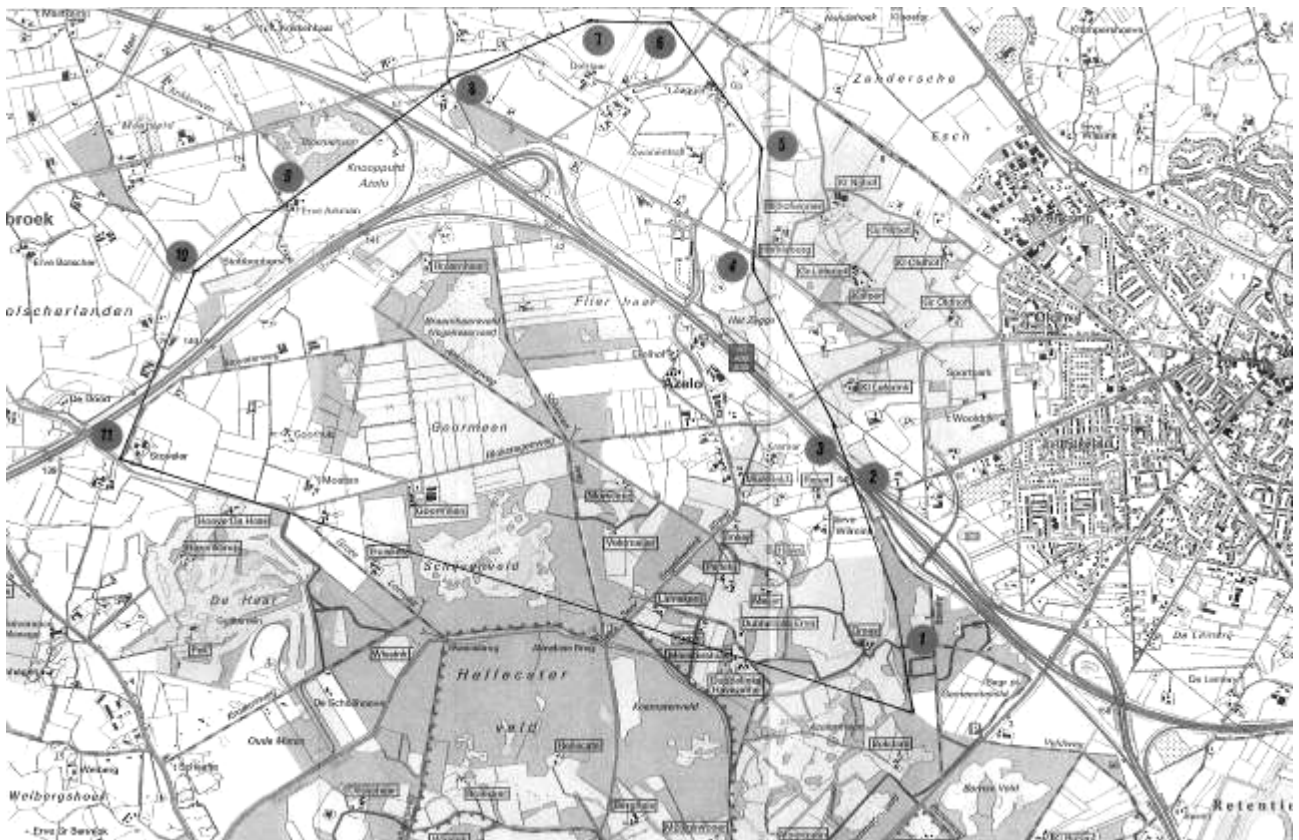
Vanaf de grenssteen voor de Geerdinksteeg gaat de grens langs de kant van de Azeler beek naar de nieuwe maat van Wilmink. Daar stond voorheen een grenspaal, maar deze is blijkbaar verdwenen. Er zal opnieuw een grenspaal worden geplaatst (**punt 3**).

Van deze nieuwe grenspaal loopt de grens naar het vonder van de Hondeborg (**punt 4**). Wat er langs deze grens aan onontgonnen gronden ligt langs de weiden en akkers van Azelo alsmede de weiden van Averdijk en mr. Berend Meijling behoort toe aan de marke Zenderen en mag door de gewaarden van Zenderen worden gebruikt zonder dat de gewaarden van Azelo daartegen bezwaar kunnen maken.

Seggerink meeden en Saelkink hael up den kleinen Laekstein agter Pottkamps maete in den Vleer an den vrijdagsbelt,

We komen hier bij de noordelijke punt van de marke Azelo. De grens loopt tussen de weiden van Zegger en de punt van de gronden van Saelkink (**punt 6**). Tussen deze percelen loopt een sloot. De grens gaat uit deze sloot naar de kleine grenssteen achter de weide van Pottkamp in het Vleer bij de vrijdagsbelt (**punt 7**).

ende van den voorgen. Stein het tussen Seggerink en het Tusvelderland duer den graven, en ut den voorgen. Graeven, sall die laeke lijnenregt afgaen up het hael up Arkink heerd;

Het beschreven grensgebied op de kaart van 2000

Van dat voorengen. Hundeborgs vunder hen up den hael van Seggers slygte maete is binnenland en sall met die Laeke gehalten worden, als sulks van olds geweest is.

Van het vonder van Hondeborg naar de punt van het kleine weiland van Zegger (**punt 5**) is binnenland. De grens loopt daar zoals vanouds.

Van de voorgen. Slygte maete sall die Laeke gaen tusschen Seggerink meeden en Saelkink hael, gaende van daer ut den graeven van de voorgen.

Van de kleine grenssteen achter de weide van Pottkamp loopt de grens tussen het land van Zegger en het Tusveld door de sloot (**punt 8**) en vanaf de sloot zal de grens in rechte lijn gaan naar de nok van het dak boven de haard van Arkink (**punt 9**).

Ende Aselo wat quaestie was up geenens sijde den Braemhaers Esche, daer die Laeke regt uth kumt, daer die Aseler pretenderen, dat die Laeke aldaer up die Kruiskuelen solde gaen; so is averkommen ende ingewilligt, dat den qestieussen grund gedeelte sall worden,

ingewilligt
Daerwan die van Senderen nae haere sijde hebben sullen twee
deelen, ende die van Azelo nae haere sijde een deel der voorgen.
quaestieussen grunde, voor verhalder gestalt gedeelt sijnde,
sall alsdan Tuschken beiden een pael geslagen worden, van
waer die Laeke lijnen regt up het hael to Arkink als
voorschr. gaen sall, gelijk ook een pal up die andere sijde
van den Braemhaers Esche up den graeven van voorschr.
Seggerink ende Tussvelder land sall accorderen. Und is
gewilliget en versproken, dat die van der Braemhaer, van
des Braemhaers Esches graeven twintig tratt sollen plaggen
maeijen mogen buiten veranderinge van die van Sen-
deren. Voorts sall die laeke van Arkink hael afgaen

Gedeelte uit het verslag uit 1634 van de aanwijzing van de grens tussen Azelo en Zenderen. Heeft u moeite met het handschrift? De tekst staat hieronder.

Daarvan die van Senderen nae haere sijde hebben sullen twee deelen, en die van Azelo nae haere sijde één deel der voorgen. quaestieussen grunde, voor verhalder gestalt gedeelt sijnde, so sall alsdan tusschen beiden een pael geslagen worden, vanwaer die Laeke lijnen regt up het hael to Arkink als voorschr. Gaen sall, gelijk ook een pal up die andere sijde van den Braemhaers Esche up den graeven van voorschr. Seggerink ende Tussvelder land sall accorderen.

Und is ingewilligt en versproken, dat die van der Braemhaer, van des Braemhaer Esches graeven twintig tratt sollen plaggen maeijen mogen buiten veranderinge van die van Senderen.

Er bestaat verschil van mening over de loop van de grens bij de Braamhaar es. De grenslijn komt daar recht van het Tusveld. De gewaarden van Azelo zijn van mening dat de grens naar de kruiskuilen zou moeten lopen. Kruiskuilen zijn grensmarkeringen, net zoals grenspalen en grensstenen. Waar die kruiskuilen gelegen hebben, is niet meer vast te stellen. Wel is duidelijk, dat de gewaarden van Azelo vinden dat de grens voor hen gunstiger, dus meer naar het noorden, zou moeten lopen. Partijen bereiken daarover een compromis. De in het geding zijnde grond wordt gedeeld, en wel zodanig, dat de aan de marke Zenderen twee derde wordt toegewezen, en aan de marke Azelo één derde. Om de grens te markeren zal een grenspaal worden geplaatst, waarvandaan de grens lijnrecht naar de nok van de boerderij van Arkink loopt. Ook wordt een grenspaal aan de andere kant van de Braamhaars es geplaatst die overeenstemt met de grenslijn naar de sloot van Zegger en het Tusvelderland.

Het is interessant om te speculeren over dit onderdeel van het grensconflict. Je krijgt de indruk dat de gewaarden van Azelo van mening waren dat de grens langs de Joostinkdijk en de Bornsestraat naar Arkink zou moeten lopen. Het huidige natuurgebied Bloemenven was dan grondgebied van Azelo geweest. De gewaarden van Zenderen dachten daar heel anders over. Vermoedelijk vond Zenderen dat Azelo geen recht had op het gebruik van de woeste gronden ten westen van de Braamhaar es. Partijen bereikten overeenstemming door vanaf het huidige kruispunt Tusveld – Bornsestraat een rechte lijn te trekken naar Arkink. Daardoor ontstond een verdeling twee derde Zenderen en één derde Azelo.

Verder wordt afgesproken, dat de bewoners van de erven Braamhaar vanaf de sloot langs de Braamhaares over een breedte van twintig passen plaggen mogen maaien, zonder dat de marke Zenderen daartegen iets mag ondernemen.

Voorts sall die laeke van Arkink hael afgaen agter die Braemhaerinck meeden hen an den hoek van voorn. Meeden seven tratt van de voorn. Braemhaers meeden graeven, alwaer een pael sall gesatt worden van welken voorn. Pael de laeke lijnen regt sall gaen up den laeksteen voor het Stover, ende sullen voorgen. beide Marken met den gesatten marken over scheidspalen, ende gecelebreerde transactie nu en ten eeuwigen dagen van alle haere deshalven gehadte misverstand ende quaestie geaccordeert, verdragen ende gescheiden sijn en blijven, ende nu ofte tot geenen tijden daertegens wederumme etwas in 't geringste ofte meeste pretenderen ofte voornemen.

Van de nok van boerderij Arkink zal de grens achterlangs de weiden van Braamhaar lopen naar de hoek van die weilanden en zeven stappen van de sloot langs de weiden zal een grenspaal worden geplaatst (**punt 10**). Van deze grenspaal zal de grens lijnrecht naar het Stover lopen (**punt 11**).

Met het plaatsen van deze merktekens en grenspalen en het sluiten van deze overeenkomst zal het geschil zijn beslecht en zijn de beide marken van elkaar gescheiden. Niemand zal daartegen iets mogen ondernemen.

Allent sunder arglist, in getuigenis der waerheid aller voorgem. punten en articulen, hebben hierbij an ende aver alle sijden der Markte van Senderen geweest, Lubbert Hoffmeijer to Borne, Johan Wernsink, Geerd Leferink, Johan ten Hulscher, Egbert ten Nijenhave, Johan ten Oldenhave, Johan Escherink und Johan ten Beerthuis.

Namens de marke Zenderen onder-tekenen Lubbert Hoffmeijer te Borne, Johan Wernsink, Geerd Leferink, Johan ten Hulscher, Egbert ten Nijenhave, Johan ten Oldenhave, Johan Escherink en Johan ten Beerthuis.

Ende an sijden der Markte van Aselo Johan ter Braemhaer, Hindric Dubbelink, Johan Wilmink, Sweer ten Have, Berend to Marskaete, Arend Geerdink ende

Berend ter Braemhaer, die dese transactie up behach ende approbatie als voorschr. Met eigener handen ende merken ondertekent hebben.

Namens de marke Azelo ondertekenen Johan ter Braemhaer, Hindric Dubbelink, Johan Wilmink, Sweer ten Have, Berend to Marskate, Arend Geerdink en Berend ter Braemhaer.

Ende ummer jeder tijd hiervan goede naerigtinge te kunnen hebben, binnen deshalve twee alleensluitende ende dorch eene hand geschrevene instrumenten verveerdiget, daervan het eene an sijden der markte van Senderen, en het andere an sijden der markte van Aselo behandigd is.

Om te allen tijde over een juist verslag te kunnen beschikken, zijn twee eensluitende stukken opgesteld, waarvan een exemplaar is overhandigd aan de marke Zenderen en het andere aan de marke Azelo.

Die approbatie ende ratificatie van beiden marken goedheeren gedaen sijnde, als men verkoos to geschieden word, wordt dienstelijk versogt en begeert, dat den inholt ende tenoir deses tot eeuwiger memorien ende gedagtenisse in die respectieve markenboeken der Markten Senderen en Aselo moge geinregistreert en ingeschreven worden, up dat men in toekomstigen tijden deshalven geenen nijen strijd ofte oneenigheid heeft te verwaghten.

Na goedkeuring van de gewaarden van de beide marken wordt de inhoud van dit proces-verbaal in de markeboeken van Zenderen en Azelo vastgelegd zodat daarover in de toekomst geen onenigheid meer kan ontstaan.

Die approbatie ende ratificatie van beiden marken goedheeren gedaen sijnde, als men verkoos to geschieden word, wordt dienstelijk versogt ende begeert, dat den inholt ende tenoir deses tot eeuwiger memorien ende gedagtenisse in die respectieve markenboeken der Markten Senderen en Aselo moge geinregistreert en ingeschreven worden, up dat men in toekomstigen tijden deshalven geenen nijen strijd ofte oneenigheid heeft te verwaghten. Actum Borne den 15^{en} novembris anno 1634.

Slot van het verslag waarin verklaard wordt dat grensbepaling zal worden opgenomen in de markeboeken van Zenderen en Azelo. De tekst van dit deel van het handschrift staat hierboven afgedrukt.

Actum Borne den 15^e november anno 1634.
Gedaan te Borne op 15 november 1634.

n.b. Hier volgen de handschriften en merken van alle de hierboven genoemde personen.

Aldus lag de grens tussen Azelo en Zenderen vast. Die grens was tegelijkertijd ook de grens tussen het richterambt Delden en het richterambt Borne. Ook na de vorming van de gemeenten Delden en Borne in 1811 bleef de grens gehandhaafd zoals ze ruim 177 jaar eerder was vastgesteld. Pas met de gemeentelijke herindeling van 2001 werd het noordelijke deel van de grens opnieuw bepaald.